

آثار امر به معروف و نهی از منکر

سهیلا چمران^۱

چکیده

انسان موجودی است اجتماعی و در این جامعه مسئول آفریده شده است یعنی در برابر کارهای ناپسند افراد جامعه و کارهای نیک و پسندیده آنان مسئولیت دارد. این تحقیق در صدد است به منظور تحکیم امر به معروف و نهی از منکر در جامعه با روش توصیفی-تحلیلی آثار اجتماعی آن را مورد بررسی قرار دهد . اسلام دینی است که قبل از تولد تا بعد از مرگ انسان، هم در بعد فردی و هم در بعد اجتماعی برنامه و احکام دقیق و حساب شده دارد. دستوراتی از قبیل : ازدواج، تولد فرزند، تربیت، آداب زندگی، و حتی احکامی پیرامون تکفین و تدفین و....

امر به معروف و نهی از منکر همچون خون در پیکره‌ی دین جریان دارد و ضامن حیات اسلام است. خیزش و قیام مصلحان در جامعه اسلامی نیز باز تابی از عمل به این فریضه می‌باشد و اگر مصلحان بزرگی همچون امام حسین(علیه السلام) نبودند ارزش‌های انسانی از بین رفته و اسلام قرن‌ها پیش توسط تبهکاران دفن شده بود.

واژگان کلیدی : امر به معروف، نهی از منکر، جامعه، اسلام، مسئولیت، ضامن

۱. طلبه پایه چهارم حوزه فاطمه الزهرا (س) داراب، زمستان ۱۳۹۶

مقدمه

دین مبین اسلام برای هریک از رفتار های اجتماعی اصولی را قرار داده است، از جمله ناهنجاری های که در جامعه کنونی هم به وفور دیده می شود، فساد های اخلاقی و اجتماعی است.

امروزه در جامعه معاصر فساد رو به گسترش استو اعتقادات دینی مردم رو به ضعف نهاده است جایی دیده نمی شود که کسی این دو فرضه را برای خو واجب بداند و طوری با آمرین به معروف و ناهین منکر برخورد شده که دیگر کسی جرأت ندارد که جامعه ای را که رو به فساد و تباہی می رود را به راه راست هدایت و راهنمایی کرده و آنها را امر به معروف و نهی از منکر کند . این مطلب ضرورت توجه به امر به معروف و نهی از منکر را دو چندان می کند و این دو فرضه از واجبات قطعی هستند از آن جایی که در اسلام درباره ای امر به معروف و نهی از منکر تاکید بسیاری شده است و اسلام آن دو را از مهمترین و شریف ترین واجبات می شمارد ضرورت دیده شد تحقیقی درباره ای آثار اجتماعی آن رائه شود.

جمع آوری این تحقیق در دو فصل است. که فصل اول که به مفهوم شناسی امر به معروف و نهی از منکر و جایگاهش در اسلام اشاره شده است و در فصل دوم به آثار که شامل آثار اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است پرداخته می شود.

۱-مفهوم شناسی

۱-۱-مفهوم امر به معروف و نهی از منکر

معروف از مصادر عَرَفَ به معنای شناختن است و معروف یعنی شناخته شده و مراد فعلی استکه در نزد عقل و شرع به نیکی شناخته شده باشد . سپس شامل هر عمل واجب و مستحب در نزد شرع و هر عمل خوب و نیکو در نزد عقل می شود. گرچه می توان گفت که این دو عنوان یعنی مطلوب شرعی و محظوظ عقلی از هم انگکاک ندارند . اما منکر در برابر معروف به معنای شناخته نشده است. یعنی عملی که در شرع اسلام به نیکی شناخته نشده و مراد آن که محکوم به زشتی و مبغوضیت باشد و یا آن که در نزد عقل قبیح و ناروا محسوب گردد.^۱

در جایی دیگر آمده معروف یعنی شناخته شده و ان در مقابل منکر است و از کار نیک مطابق فطرت قصد می شود. المیزان ذیل آیه «وَلَهُنَّ مَثَلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ». گفته: معروف آن است که مردم با ذوق مکتسب از حیات اجتماعی متداول ان را می دانند.^۲

معرفت در شریعت اسلام آن است که مردم آن را به فطرت سلیم می دانند.^۳

راغب در مفردات می نویسد : معروف هر فعلی است که خوبی آن به وسیله‌ی عقل یا شرع شناخته شود.^۱

^۱. علی اصغر، شگری آهنگرانی، پژوهشی درامر به معروف و نهی از منکر، چاپ اول، قم: سیاره، ۱۳۷۹، ص ۱۵

^۲. محمد حسین، طباطبائی، المیزان، جلد دو، قم: انتشارات جامعه مدرسین ، ۱۳۷۴، ص ۳۴۹

^۳. علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، جلد دو، چاپ ششم، تهران: بی‌نا بی‌تا، ص ۳۲۶

با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر تعاریف اصطلاحی زیادی در مورد امر به معروف و نهی از منکر نقل شده است اما در اینجا به تعریف آقای محسن قرائتی اشاره خواهد شد به دلیل اینکه این تعریف از نظر اجتماعی کاملتر و جامعتر است.

امر به معروف یعنی سفارش به نیکی ها و نهی از منکر یعنی از داشتن از بدی ها انجام این دو مهم اختصاص به سن خاصی ندارد. زیرا لقمان به فرزندش می گوید: «يا بنى اقم الصلواه وامر بالمعروف»². امر به معروف نشانه عشق به مكتب، عشق به مردم، علاقه به سلامتی جامعه و نشانه آزادی بیان، غیرت دینی، ارتباط دوستانه بین مردم و نشانه‌ی فطرت بیدار و نظارت عمومی و حضور در صحنه است. با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر سبب تشویق نیکوکاران، آگاه کردن افراد جاہل هشدار برای جلوی برآورده از خلاف و ایجاد نوعی انطباط اجتماعی است.³

۱-۲- جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در اسلام

در قرآن کریم پیرامون این مسئله مهم آیاتی صراحتا وجود دارد که به ذکر پاره ای از این آیات پرداخته خواهد شد هر چنر آیاتی که به صورت غیر مستقیم به با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر اشاره می کنند زیاد است در این راستا حتی می توان از موضوعات دیگر هم بهره برد و آن ها در باب امر به معروف و نهی از منکر مورد استفاده قرار داد. مثلا از آیاتی که درباره ای اقامه نماز وارد شده نیز می توان بهره جست از جمله

¹. حسین محمد، راغب اصفهانی، مفردات راغب، جلد دو، بیروت: دارالعلم، ۱۴۱۲ق، ص ۵۶۱

². لقمان(۳۱)، آیه ۱۷

³. محسن، قرائتی، دقایقی با قرآن، چاپ نوزده، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن ، ۱۳۹۱، ص ۱۶۹

«وَ اقْامُوا الصَّلَاةَ» که اقامه يعني به پاداشتن و برافراشتن و چيزی را بلند کردن که دیگران هم بینند هر چند نماز

یک عبادت فردی است ولی خدا می فرماید که آن را به پا دارید و برافراشتن در جایی است که عده ای ناظر

باشند . و نظاره گر این به پاداشتن خصوصاً در حالت عبادت باشند تا عملاً نماز را به عنوان سپری محکم در

برابر هر فحشا و منکری حس کنند یعنی بعد از اقامه صلاه که یک عبادت فردی است «انَ الصَّلَاةَ تَهْيَى عَنِ

الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ» خواهد آمد.

این خود نوعی امر به معروف است یعنی ای مسلمین نماز را به پا دارید آن را در چشم دشمن کنید و با اقامه

ی نماز پرچم نماز را به پا دارید این خود دعوت به خیر بوده و امر به معروف خواهد بود. در هر حال آیاتی که

میتواند مورد استفاده قرار گرفته و در رابطه با امر به معروف مورد استفاده قرار گیرند بسیارند اکنون به سراغ

آیاتی می رویم که صراحتاً دلالت به امر به معروف می کنند خواهیم رفت.

۱. «يُوْمُنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ و.....».

به خدا و روز قیامت ایمان می آورندو به کار شایسته فرمان می دهند و از کار ناپسند باز می دارندو در کارهای

خیر می شتابندو اینان از شایستگانند.

۲. «الَّذِينَ يَتَبَعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأَمَّيَ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ.....»

«همان کسانی که از این رسول و پیامبر درس نخوانده که او را در نزد خود در تورات و انجیل نگاشته می یابند

^۱. آل عمران(۳)، آیه ۱۱۴

^۲. اعراف(۷)، آیه ۱۵۷

ما احیا شود و هر فردی از مرد خود را در گسترش نیکی و اصلاح و برچیده شدن زشتی و گمراهی و فساد احساس کند.

ما هنوز تا رسیدن به یک جامعه‌ی کاملاً اسلامی که نیک بختی دنیا و آخرت مردم را به طور کامل تأمین می‌کند و تباہی و کجروی و ظلام و انحطاط را ریشه کن سازد فاصله زیادی داریم. این فاصله باید با هت مردم و تلاش مسئولان طی شود و پیمودن آن با همگانی شدن امر به معروف و نهی از منکر آسان گردد.^۱

آمادگی جامعه برای ظهور حضرت ولی عصر(عج الله تعالى فرجه الشریف)

معنای امر به معروف و نهی از منکر این است که انسان تنها از نظر شخصی و فردی در برابر ذات پروردگار مسئول و متعهد نیست بلکه در برابر اجتماع خود نیز مسئولیت و تعهد دارد پس حرکت‌های زنان و مردان متظر در عصر غیبت در حقیقت بری آماده سازی جامعه برای تحول آفرینی و نشانه‌های قدرت فرهنگی زنان و مردان متظر است.

رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَيْانِ يَشِيدُ بَعْضُهَا بَعْضًا» افراد با ایمان نسبت به یکدیگر مانند اجزای ساختمانی هستند که هر جزئی از آن جزء دیگر را محکم نگه می‌دارد».

پس در دوران غیبت یاران و متظاران امام زمان (عج الله تعالى فرجه الشریف) از جمله زنان و مردان متظر باید بدانند که همیشه و در همه حال در صحنه‌های اجتماعی حضور فعال داشته باشند و در اصلاح جامعه بکوشند.

^۱. علی، خامنه‌ای، فرهنگ و تهاجم اسلامی، چاپ سوم، بی‌چا، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، بی‌تا، ص ۲۷۷

عظمت و ارزش بی بدیل امر به معروف و نهی از منکر به اندازه‌ای است که خدای متعال خودش را امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر می‌شمارد و با تعبیر ویژه در قرآن کریم امر به معروف و نهی از منکر را صفت مستمر خود ذکر می‌کند.

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَا عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ».^۱

«همانا خداوند به عدالت و نیکو کاری و رسیدگی مالی به خویشاوندان فرمان می‌دهد و از کار زشت و ناپسند باز می‌دارد و به شما اندرز می‌دهد که متذکر شوید».

پس هر بنده‌ای که در مسیر امر به معروف و نهی از منکر تلاش پیگیر داشته باشد می‌تواند درجه‌ای از درجات بی پایان تخلق به اخلاق الله را کسب نماید.

در حقیقت راز خداگونگی انسان‌های پس از ظهور و در عصر ظهور در ویژگی‌های آنان نهفته است، در قرآن کریم نیز امر به معروف و نهی از منکر رمز رستگاری شمرده شده و دلیل برتری و شرافت امت پیامبر(صلی الله علیه و آله) است.^۲

^۱. نحل(۱۶)، آیه ۹۰

^۲. مرتضی، مطهری، حماسه حسینی، جلد ۲، انتشارات صدرا، بی‌تا، ص ۷۶

نتیجه گیری

با امر به معروف تمام واجبات در جامعه عملی می شود و با نهی از منکر از مفاسد جلوگیری می شود . اگر یک میلیارد مسلمان هر روز به یک معروف امر و از یک منکر نهی کنند سیمای جهان عوض می شود.

در این تحقیق اولاً به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر اشاره شده و به جایگاه و ارزشش در اسلام و قرآن پرداخته شده است که این دو فریضه در اسلام از والاترین و شریف ترین واجبات هستند.

به آثار اجتماعی امر به معروف پرداخته شده که شامل آثار اقتصادی، سیاسی، فرهنگی است که این اثرات باعث می شود که یک جاکعه کامل از هر نظر داشته باشیم زیرا امر به معروف و نهی از منکر دو رکن یک جامعه هستند.

امر به معروف نشانه‌ی عشق به مردم و علاقه به سلامتی جامعه و نشانه‌ی آزادی بیان، غیرت دینی، ارتباط دوستانه بین مردم و نشانه یافطرت بیدار و نظارت عمومی و حضو در صحنه است امر به معروف و نهی از منکرسبب تشویق نیکوکاران، اگاه کردن افراد جاہل ، هشدار برای جلوگیری از خلاف و ایجاد نوعی انظام اجتماعی است.

از جمله ضررهاي ترك امر به معروف و نهی از منکر عدم انيت جامعه است اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه وجود نداشته باشد بر اثر شیوع فساد و عمل به آن در اجتماع بعد از مدتی این حالت بیماری (فساد اجتماعی) که درمان نشده است به سایر اعضای جامع سرایت نموده و اعضای دیگر جامعه را نیز مريض می نماید . بدیهی است که با شوی فساد در سطح جامعه گناه یک حالت عادی به خود گرفته و در این صورت شیطان راضی می گردد و خدا غصب می نماید.

منابع

*

نهج البلاغه ، ترجمه محمد دشتی

۳ . اسلامی، حسن، امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ دوم، قم: قدس، ۱۳۷۶

۴ . خامنه ای، علی، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، چاپ دوم، تهران: سازمان مدارک انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳

۵ . دستغیب، عبدالحسن، امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ مکرر، تهران: خورشید، ۱۳۷۱

۶ . راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، بیروت: دارالعلم، ۱۴۱۲ق

۷ . رضوانی، علی اصغر، مدینه فاضله در پرتو امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ اول، قم: مسجد جمکران،

۱۳۸۶

۸ . طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴

۹ . قرائتی، محسن، دقائقی با قرآن، چاپ شانزدهم، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۰

۱۰ . قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران

۱۱ . لشگری آهنگرانی، علی اصغر، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر، چاپ اول، قم: سیاره، ۱۳۷۹

۱۲ . مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، تهاجم فرهنگی، چاپ سوم، معاونت انتشارات مرکز فرهنگی سپاه، ۱۳۷۸

۱۳. مسعودی، محمد اسحاق، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات، چاپ

چهارم، تهران: پژواک اندیشه، ۱۳۸۸

۱۴. مطهری، مرتضی، حمامه حسینی، تهران: انتشارات صدرا

۱۵. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خمینی(رحمه الله علیه)،

چاپ دوم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸